

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ І ПРАВА
КАФЕДРА НАЦІОНАЛЬНОГО, МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ТА
ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

**МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАПОБІГАННЯ ПРОТИДІЇ
ЗАЛУЧЕННЮ ДІТЕЙ ДО УЧАСТІ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ**

Кваліфікаційна робота (проект)
на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

Виконав: студент IV курсу 10-482 група
Спеціальності:
081 «Право»
Освітньо-професійної програми «Право»
Савченко Владислав Віталійович

Керівник к.ю.н., доц. Гавловська А.О.

Рецензент к.ю.н., доц. Кронівець Т.М.

Івано-Франківськ – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. Міжнародно-правові стандарти захисту дітей у збройних конфліктах.....	6
1.1. Еволюція міжнародного підходу до захисту прав дитини у воєнний час.....	6
1.2. Нормативно-правова база запобігання залученню дітей до збройних конфліктів.....	13
РОЗДІЛ 2. Механізми реалізації міжнародно-правових норм у сфері протидії участі дітей у збройних конфліктах.....	17
2.1. Інституційні механізми запобігання та протидії використанню дітей у війні.....	17
2.2. Проблеми та перспективи імплементації міжнародно-правових норм у національні правові системи.....	23
ВИСНОВКИ.....	28
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	33

ВСТУП

Актуальність теми. Залучення дітей до участі у збройних конфліктах є одним із найбільш тяжких порушень норм міжнародного гуманітарного та прав людини. Участь неповнолітніх у бойових діях, використання їх як солдатів, шпигунів, кур'єрів або «живих щитів» спричиняє серйозні фізичні, психологічні та соціальні наслідки, які мають довготривалий вплив на долю дитини та безпеку суспільства в цілому. Залучення дітей до участі у збройних конфліктах, що має глобальний характер, спостерігається не лише в країнах, охоплених тривалими конфліктами, але й набуває нових форм у сучасних гібридних війнах, зокрема у контексті російсько-українського збройного війни.

Міжнародна спільнота упродовж останніх десятиліть приділяє дедалі більше уваги створенню ефективних правових та інституційних механізмів, спрямованих на захист дітей у збройних конфліктах. Особливого значення набуває формування комплексного міжнародно-правового механізму, який передбачає як превентивні заходи, так і механізми відповідальності за злочини проти дітей. Незважаючи на існування широкого кола міжнародних договорів, конвенцій, резолюцій та практики міжнародних судів, проблема залишається гострою, а її розв'язання потребує як глибокого аналізу правових норм, так і вивчення механізмів їх реалізації та імплементації на національному рівні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційну роботу виконано в контексті наукових досліджень відповідно до Стратегія розвитку Національної академії правових наук України на 2021-2025 рр. (затверджено Постановою загальних борів НАПрН України від 26.03.21 р. від 12-21), тематики науково-дослідної роботи кафедри національного, міжнародного права та правоохоронної діяльності факультету бізнесу і права Херсонського державного

університету «Теоретичні та практичні проблеми розвитку окремих галузей права» (номер державної реєстрації – 0124U002381). Тему кваліфікаційної роботи затверджено Вченою радою Херсонського державного університету (наказ № 43 від 14.05.2025 р.).

Метою дослідження є аналіз міжнародно-правових норм і механізмів, спрямованих на запобігання залученню дітей до участі у збройних конфліктах, та визначення ефективності їх реалізації в міжнародній і національній практиці.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні **завдання**:

- 1) розкрити етапи становлення міжнародно-правового захисту прав дитини, виділивши ключові історичні етапи формування правових гарантій для дітей у збройних конфліктах;
- 2) проаналізувати нормативну базу, спрямовану на запобігання залученню дітей до збройних конфліктів, та класифікувати основні міжнародні акти;
- 3) визначити роль міжнародних організацій у протидії участі дітей у війнах;
- 4) охарактеризувати інституційні механізми, що забезпечують реалізацію норм міжнародного права у сфері протидії використанню дітей-солдатів;
- 5) визначити особливості імплементації міжнародних стандартів у національне законодавство та практику;
- 6) виявити проблеми і надати пропозиції щодо удосконалення міжнародно-правового механізму захисту дітей.

Об'єктом дослідження є міжнародні правовідносини у сфері захисту дітей у збройних конфліктах.

Предметом дослідження є міжнародно-правові акти та механізми, спрямовані на запобігання участі дітей у збройних конфліктах, а також практика їх застосування.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс загальнонаукових і спеціально-юридичних методів, зокрема: аналітичний метод – для дослідження текстів міжнародних договорів та звітів міжнародних організацій; порівняльно-правовий метод – для виявлення відмінностей у підходах до захисту дітей у різних правових системах; історико-правовий метод – для вивчення еволюції міжнародного гуманітарного права щодо дітей; системний підхід – для аналізу механізмів взаємодії міжнародних і національних інституцій; формально-юридичний метод – для правової оцінки документів і норм міжнародного права.

Структура роботи зумовлена метою, завданнями та логікою дослідження і складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЗАХИСТУ ДІТЕЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

1.1. Еволюція міжнародного підходу до захисту прав дитини у воєнний час

Вразливість дітей у збройних конфліктах обумовлена комплексною деструкцією їхнього життєвого середовища, де неповнолітні стають об'єктами цілеспрямованого фізичного, психологічного та ідеологічного впливу через свою фізіологічну незахищеність і несформовану правосвідомість. У контексті агресії росії проти України ця вразливість набуває екзистенційного характеру: діти не лише зазнають безпосередніх ризиків загибелі чи каліцтва від бойових дій, а й стають жертвами системних воєнних злочинів — примусової депортації, незаконного усиновлення та насильницької мілітаризації на окупованих територіях, що спрямовано на знищення їхньої національної ідентичності. Соціально-психологічна травматизація, спричинена втратою опікунів, доступу до освіти та безпечного простору, створює довгострокові ризики десоціалізації, перетворюючи дитинство на інструмент геополітичного тиску агресора та вимагаючи від міжнародної спільноти невідкладного вдосконалення механізмів імперативного захисту прав людини. Як слушно зауважує Мануїлова К.В. «Під час збройних конфліктів діти наражаються на величезну кількість ризиків. Деякі перебувають у неймовірно складному становищі. Серед основних небезпек, що підстерігають дітей, найбільш очевидними є небезпека залишитися сиротою, померти, отримати каліцтво, опинитися в числі вимушених переселенців або втратити зв'язок зі своїми рідними» [19].

На думку П.І. Мандзик та А.В. Боровик – «міжнародно-правовий механізм протидії залученню дітей до участі у збройних конфліктах спрямований не тільки на запобігання такому негативному явищу, але й притягненню винних до національної і міжнародної відповідальності та реінтеграції дітей-солдат до мирного життя» [7, с. 249].

Ідея захисту дітей у контексті збройних конфліктів сформувалася порівняно нещодавно, у ХХ столітті, і пройшла складний шлях від декларативного визнання особливої вразливості дітей до створення повноцінної міжнародно-правової системи їх захисту. Спочатку діти не розглядалися як окрема категорія, яка потребує специфічної охорони в умовах війни. Проте, масштабні трагедії Першої та особливо Другої світової війни, масове використання дітей у воєнних діях, депортації, табори примусової праці спричинили зміну міжнародного підходу до захисту прав дітей в умовах збройного конфлікту [18].

Перші спроби захисту дітей на міжнародному рівні знаходимо в діяльності Ліги Націй, зокрема у Декларації прав дитини 1924 року, яка хоч і мала декларативний характер, при цьому утверджувала гуманістичний підхід до дитини як до повноцінного суб'єкта захисту. Подальшим етапом став прийняття Загальної декларації прав людини (1948 р.), де вказано, що материнство і дитинство мають право на особливу опіку й допомогу. Однак саме Женевські конвенції 1949 р. та Додаткові протоколи до них 1977 р. заклали перші чіткі юридичні норми щодо захисту дітей під час воєн.

Значним проривом стало ухвалення Конвенції ООН про права дитини (1989 р.), яка вперше закріпила універсальні стандарти захисту дитини, включаючи статтю 38, що прямо забороняє участь дітей віком до 15 років у збройних конфліктах. Подальше уточнення цих норм відбулося з прийняттям Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000 р.), який

підвищив вік заборони участі дітей в збройних конфліктах до 18 років і запровадив зобов'язання держав утримуватись від призову неповнолітніх та забезпечити їхню реабілітацію.

Таким чином, міжнародна спільнота поступово перейшла від декларацій гуманітарного змісту до створення системи обов'язкових міжнародно-правових норм, які встановлюють відповідальність за залучення дітей до воєнних дій і зобов'язують держави створити ефективні механізми запобігання та реінтеграції постраждалих.

У сфері захисту дітей у збройних конфліктах особливо важливою є взаємодія трьох гілок міжнародного права:

1. Міжнародне гуманітарне право (МГП) – містить специфічні положення щодо захисту цивільного населення, зокрема дітей, під час збройних конфліктів. У статті 77 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій прямо зазначено, що діти підлягають особливому захисту [1]. Встановлюється заборона вербування дітей віком до 15 років у збройні сили та їх участь у бойових діях. МГП також зобов'язує держави вживати всіх можливих заходів для забезпечення захисту та гуманного ставлення до дітей як осіб, що не беруть участі в бойових діях [20].

2. Міжнародне право прав людини (МППЛ) – забезпечує ширший підхід до захисту прав дітей у мирний і воєнний час. Основним актом тут є Конвенція про права дитини, яка визнає дитину повноцінним суб'єктом права. У ній також передбачено обов'язки держав забезпечити реабілітацію дітей, які постраждали від конфлікту (ст. 39), а також їхню фізичну і психічну безпеку [2]. Інші документи, зокрема Пакти ООН, Резолюції РБ ООН, підсилюють вимоги щодо недопущення втягування дітей у конфлікти.

3. Міжнародне кримінальне право (МКП) – передбачає персональну відповідальність осіб, які вчиняють злочини, зокрема залучають дітей до участі у війні. Уперше на практиці злочин проти

дітей був розглянутий у справі проти Томаса Лубанги Дійло в Міжнародному кримінальному суді [3] (2012), де за вербування та використання дітей-солдатів обвинуваченого було засуджено до 14 років ув'язнення. Відтоді залучення неповнолітніх у збройні формування визнано воєнним злочином, за який передбачена міжнародна кримінальна відповідальність.

Таким чином, міжнародне гуманітарне право забезпечує захист під час конфлікту, право прав людини – загальні стандарти у мирний і воєнний час, а міжнародне кримінальне право – механізм покарання за порушення цих стандартів. Їх комплексна дія формує сучасну архітектуру міжнародно-правового механізму захисту дітей у збройних конфліктах.

Як підкреслює К.О. Чепкова, нормативно-правове регулювання спеціального захисту дітей під час збройних конфліктів формується як багаторівнева система, у межах якої провідну роль відіграють міжнародно-правові норми, імплементовані в національне законодавство. Зокрема, міжнародні договори та акти міжнародного гуманітарного права встановлюють обов'язкові мінімальні стандарти захисту дітей, зокрема заборону їх вербування та участі у бойових діях, гарантії гуманітарного захисту, реабілітації та соціальної реінтеграції, які мають безпосередньо враховуватися у внутрішньодержавному нормотворенні [5, с. 494].

Отже, основними МНПА, що є основою захисту прав дітей у ситуації збройного конфлікту, відносяться: Конвенція ООН про права дитини (1989); Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах (2000, ратифікований Україною у 2004 році); Женевські конвенції про захист жертв війни (1949); Додаткові протоколи до Женевських конвенцій (1977); Конвенція міжнародної організації праці №182 про заборону та негайні заходи щодо ліквідації найгірших форм дитячої праці (1999); Римський

статут Міжнародного кримінального суду (2002) та низка Резолюцій Ради Безпеки ООН, прийнятих між 1999 і 2009 рр. [4].

К.О. Чепкова підкреслює, що в Україні відповідні положення закріплені насамперед у Законі України «Про охорону дитинства» та підзаконних нормативно-правових актах, однак звертає увагу на їх фрагментарність, недостатню узгодженість і переважно декларативний характер. Окремо акцентується на відсутності системного кримінально-правового регулювання відповідальності за вербування і використання дітей у збройних конфліктах, що не повною мірою відповідає міжнародним зобов'язанням України. У підсумку автор наголошує на необхідності вдосконалення нормативно-правової бази шляхом її систематизації, конкретизації правових механізмів та посилення гарантій практичної реалізації спеціального захисту дітей в умовах збройного конфлікту [5, с. 495].

Наразі Закон України «Про охорону дитинства» – основний закон України, що регулює ситуацію з дітьми в умовах збройних конфліктів. Згідно з ним, дитиною, постраждалою внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів, вважається «дитина, яка внаслідок воєнних дій чи збройного конфлікту отримала поранення, контузію, каліцтво, зазнала фізичного, сексуального, психологічного насильства, була викрадена або незаконно вивезена за межі України, залучалася до участі у військових формуваннях або незаконно утримувалася, у тому числі в полоні». Держава зобов'язана вживати всіх необхідних заходів для забезпечення захисту цих дітей, догляду за ними та возз'єднання їх із членами сім'ї (зокрема розшук, звільнення з полону, повернення в Україну дітей, незаконно вивезених за кордон) [6].

В умовах російсько-української війни до аспектів, які перешкоджають реалізації принципу невідворотності відповідальності за вчинення воєнних злочинів, можна виділити віднести: скоєння злочинів на тимчасово окупованих територіях (далі – ТОТ), невизнання

рф юрисдикції Міжнародного кримінального суду [3], фізична неможливість або надзвичайна небезпечність документування доказів на ТОТ та у зоні бойових дій, перевантаження судової і правоохоронної системи України, відсутність належної кількості фахівців в даній сфері, брак міжнародного тиску, політична інертність міжнародної спільноти та відсутність механізмів покарання держави-агресора в реальному часі, відкрите заохочення військово-політичним керівництвом воєнних злочинців, масштабний, плановий і системних характер воєнних злочинів та ін.

Наслідками чого є:

- стимулювання вчинення злочинів на основі відчуття безкарності кримінальних правопорушень та перетворення їх з одиничних випадків на систему, що в свою чергу тягне значне зростання їх кількості (зокрема, у м. Буча та Бучанському р-н під час окупації російськими військами у лютому-березні 2022 р. загинуло близько 1200 осіб, 38 жителів вважаються зниклими безвісти);
- усвідомлене використання воєнно-політичним керівництвом рф воєнних злочинів як інструменту залякування цивільного населення (наприклад, ракетний обстріл залізничного вокзалу у м. Краматорськ загинула 61 людина, понад 120 – отримали поранення) [17];
- розмивання моральних меж вчинення протиправної поведінки у воєнних умовах (наприклад, публічне схвалення катувань та страт українських військовополонених в інформаційному полі рф);
- підрив авторитету міжнародного права, яке сприймається як декларативний інструмент, що не виконується на практиці, та зниження ефективності системи міжнародної кримінальної юстиції (наприклад, рф повністю ігнорує ордер Міжнародного кримінального суду щодо арешту арешт в. путіна та уповноваженої з прав дитини м. львової-бєлової за незаконну депортацію українських дітей);

- формування в українському суспільстві недовіри до інституцій правосуддя, що також демотивує громадян співпрацювати зі слідством та міжнародними організаціями (наприклад, високий рівень латентності злочинів російських військових проти сексуальної недоторканості та свободи);
- порушення прав жертв (зокрема, право на життя, право на свободу від катувань, право на справедливий суд, право на ефективний засіб правового захисту, право на повагу до гідності, право на захист від дискримінації, право на відшкодування шкоди, право на реабілітацію та відновлення порушених прав та ін.);
- відсутність відповідальності для вищого військово-політичного керівництва рф легітимізує їх дії в очах населення та створює небезпечний прецедент для інших автократичних режимів;
- незабезпечення справедливого покарання злочинців, як однієї із передумов післявоєнного примирення, зберігає в суспільстві ненависть, недовіру, бажання помсти, що унеможлиблює реінтеграцію і стійкий мир та ін.

Аналіз еволюції міжнародного підходу до захисту дітей у збройних конфліктах дає підстави стверджувати, що міжнародна правова система пройшла значний шлях від загальних гуманістичних декларацій до формування цілісного нормативно-правового механізму, який визнає дитину окремим суб'єктом міжнародного права, що потребує особливого захисту. Історичний розвиток цієї сфери свідчить про зростання усвідомлення світовим співтовариством того факту, що діти є не лише жертвами конфліктів, а й особливо вразливою категорією, яка повинна бути захищена від будь-яких форм насильства, експлуатації та участі в бойових діях.

Міжнародне гуманітарне право стало першою гілкою, що визначила заборону використання дітей у воєнних діях, а Женевські конвенції та їх Додаткові протоколи закріпили правовий стандарт

захисту дітей як частини цивільного населення. Подальше закріплення норм відбулося в рамках міжнародного права прав людини, зокрема в Конвенції ООН про права дитини та її Факультативному протоколі, що не лише визначають обов'язки держав щодо неприпустимості участі дітей у збройних конфліктах, а й встановлюють вимоги до реабілітації й соціального повернення постраждалих дітей до мирного життя.

Не менш важливу роль відіграє міжнародне кримінальне право, яке створює механізми притягнення до відповідальності за вербування та використання дітей-солдатів як за воєнний злочин. Прецедентна практика Міжнародного кримінального суду, зокрема справа проти Томаса Лубанги, продемонструвала реальну ефективність застосування норм міжнародного права щодо захисту дітей.

Таким чином, сучасна система міжнародного права забезпечує багаторівневий підхід до захисту дітей у збройних конфліктах, що включає запобігання порушенням, створення умов для реабілітації постраждалих та невідворотність покарання для винних. Однак на практиці ефективність цієї системи залежить від політичної волі держав, рівня національного законодавства та інституційної спроможності реалізовувати міжнародно-правові зобов'язання, що потребує подальшого дослідження та удосконалення.

1.2. Нормативно-правова база запобігання залученню дітей до збройних конфліктів

Залучення дітей до збройних конфліктів є серйозним порушенням норм міжнародного права, зокрема гуманітарного, прав людини та кримінального права. У зв'язку з цим міжнародна спільнота розробила систему нормативно-правових актів, яка охоплює заборону, попередження, моніторинг та притягнення до відповідальності за використання дітей у війнах. Ця база охоплює як універсальні

міжнародні договори, так і документи спеціалізованих органів та резолюції політичних інституцій.

На думку А.В. Боровик та О.С. Кравченко «міжнародно-правовий механізм запобігання та протидії залученню дітей до участі у збройних конфліктах є багатоаспектною та складною системою, охоплює не лише розгалужену мережу міжнародних договорів, протоколів та інших нормативно-правових актів, що встановлюють чіткі стандарти захисту дітей, а й потужну інституційну складову» [9, с. 72].

Основоположним елементом міжнародного гуманітарного права у сфері захисту дітей є Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них 1977 року. У них закріплено принцип особливого захисту дітей як цивільних осіб у збройних конфліктах.

Женевська конвенція IV про захист цивільного населення у воєнний час (1949) містить норми, які визнають необхідність особливого гуманного ставлення до дітей. Зокрема, стаття 24 закликає держави забезпечити безпеку дітей, зокрема сиріт і розлучених із батьками – «Сторони конфлікту вживатимуть усіх необхідних заходів для того, щоб діти до 15 років, які осиротіли чи були розлучені зі своїми сім'ями внаслідок війни, не залишалися напризволяще, а також для того, щоб полегшити, за будь-яких обставин, догляд за ними, виконання обрядів, пов'язаних з їхнім віросповіданням, та їхню освіту. Якщо це буде можливо, їхню освіту слід доручати особам з такими самими культурними традиціями. Сторони конфлікту сприятимуть прийманню цих дітей нейтральною країною на час конфлікту за згодою держави-покровительки, якщо така є, та коли гарантується дотримання принципів, викладених в абзаці першому. Крім того, вони намагатимуться вжити необхідних заходів для того, щоб особу усіх дітей до 12 років можна було встановити завдяки спеціальним медальйонам або якимось інакше» [8].

Додатковий протокол I (1977 р.), який стосується міжнародних збройних конфліктів, у статті 77 прямо забороняє вербування дітей, які не досягли 15-річного віку, у збройні сили, а також участь у бойових діях – «Сторони, що перебувають у конфлікті, вживають усіх практично можливих заходів для того, щоб діти, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, не брали безпосередньої участі у воєнних діях, і, зокрема, сторони утримуються від вербування їх у свої збройні сили. При вербуванні із числа осіб, які досягли п'ятнадцятирічного віку, але яким ще не виповнилося вісімнадцяти років, сторони, що перебувають у конфлікті, прагнуть віддавати перевагу особам старшого віку [1]. При цьому держави-учасниці зобов'язуються вживати всіх можливих заходів для забезпечення пріоритетного захисту дітей від участі у війні.

Додатковий протокол II (1977 р.), що регулює неміжнародні збройні конфлікти, у статті 4(3)(с) передбачає чітку заборону на вербування або використання дітей віком до 15 років у збройних формуваннях або для участі в бойових діях. Це положення є особливо важливим, оскільки більшість сучасних конфліктів мають саме неміжнародний характер [10].

Конвенція ООН про права дитини (1989) і Факультативний протокол (2000)

Найважливішим універсальним актом у сфері прав дитини є Конвенція ООН про права дитини (КПД), прийнята 20 листопада 1989 року. Вона є найбільш ратифікованим міжнародним документом у сфері прав людини. У статті 38 Конвенції йдеться про обов'язок держав дотримуватись міжнародного гуманітарного права щодо дітей у збройних конфліктах і забороняється вербування осіб, молодших 15 років, до збройних сил – «Держави-учасниці зобов'язані поважати норми міжнародного гуманітарного права, що застосовуються до них у випадку

збройних конфліктів і мають відношення до дітей, та забезпечувати їх додержання» [2].

Однак практика показала, що навіть 15-річний поріг не є достатньо захисним, тому 25 травня 2000 року було прийнято Факультативний протокол до Конвенції прав дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах, який значно підсилив юридичні гарантії: підвищив вік заборони примусового призову до 18 років; запровадив обмеження на участь дітей у збройних формуваннях, навіть на добровільних засадах; зобов'язав держави вживати всіх належних заходів для недопущення залучення дітей у конфлікти та створення систем реабілітації; створив правові основи для співпраці з міжнародними організаціями у сфері моніторингу та надання допомоги – «Держави-учасниці забезпечують, щоб особи, які не досягли 18-річного віку, не підлягали обов'язковому призову до їхніх збройних сил» [11].

Україна ратифікувала Факультативний протокол у 2005 році, зобов'язавшись дотримуватись вищезазначених стандартів. Резолюції Ради Безпеки ООН, документи ЮНІСЕФ, МКЧХ та ін. Крім договорів, ключову роль у формуванні нормативно-правової бази відіграють резолюції Ради Безпеки ООН, які мають політико-правовий характер. Серед них: Резолюція № 1261 (1999) – перша резолюція РБ ООН, що комплексно розглядає питання захисту дітей у конфліктах; Резолюція № 1379 (2001) – запровадила механізм складання списку країн та угруповань, які залучають дітей до воєн; Резолюція № 1612 (2005) – започаткувала Механізм моніторингу та звітності (MRM), який координується ООН та ЮНІСЕФ, і дозволяє систематично виявляти, розслідувати і документувати порушення прав дітей; Резолюції 1882, 1998, 2143, 2427 – конкретизують злочини проти дітей і передбачають відповідальність за них, закликаючи сторони конфліктів до припинення злочинної практики.

Як слушно зауважують А.В. Боровикта О.С. Кравченко «Окрім нормативно-правових актів, міжнародно-правовий механізм запобігання та протидії залученню дітей до участі у збройних конфліктах має важливу інституційну складову, яка включає цілу низку міжнародних організацій, органів та спеціальних представників, які займаються моніторингом, адвокацією, наданням допомоги та забезпеченням виконання відповідних правових норм, здійснюють координацію зусиль між різними інституціями, забезпечують відповідальність осіб, винних у скоєнні злочинів, пов'язаних із залученням дітей до війни» [9, с. 98].

Зокрема, до таких інституцій відносяться:

1. ЮНІСЕФ як спеціалізована агенція ООН відіграє надзвичайно активну роль у реалізації міжнародних стандартів. Її діяльність охоплює: програмну підтримку держав у розробці стратегій реабілітації; збір і поширення статистики; допомогу у демобілізації та реінтеграції дітей-солдатів [12].

2. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (МКЧХ) також активно діє в конфліктах і є важливим учасником у виконанні гуманітарних норм. Його рекомендації базуються на принципах неупередженості та нейтральності, а також на практичному досвіді роботи в «гарячих точках». Міжнародний Комітет Червоного Хреста постає як ключовий інституційний суб'єкт міжнародної гуманітарної діяльності, який, діючи на засадах гуманності, неупередженості, нейтральності та незалежності, забезпечує захист життя і гідності цивільного населення, насамперед дітей як найбільш уразливої категорії осіб у збройних конфліктах. Акцент робиться на тому, що мандат МКЧХ, закріплений у міжнародному гуманітарному праві та історично сформований із моменту заснування організації, дозволяє здійснювати діяльність безпосередньо в умовах війни з метою запобігання стражданню дітей, надання їм гуманітарної допомоги та сприяння дотриманню норм, які забороняють насильство, дискримінацію і

зловживання щодо неповнолітніх. Принципи Руху Червоного Хреста і Червоного Півмісяця, зокрема гуманність і неупередженість, зумовлюють пріоритетність допомоги дітям, які найбільше потерпають від наслідків воєнних дій, тоді як нейтральність і незалежність гарантують можливість доступу до постраждалих дітей незалежно від сторін конфлікту. Водночас правила спільноти та наголос на захисті емблеми Червоного Хреста опосередковано спрямовані на збереження довіри до гуманітарної діяльності МКЧХ, що є необхідною умовою ефективного правового й практичного захисту дітей у війні та забезпечення для них безпечного гуманітарного простору [13].

Сучасна нормативно-правова база щодо заборони залучення дітей до збройних конфліктів охоплює широкий спектр документів – від договорів до програмних резолюцій і рекомендацій. Ця система встановлює не лише вікові обмеження, але й накладає на держави обов'язки щодо реабілітації постраждалих дітей, контролю за вербуванням, співпраці з міжнародними інституціями та запобігання безкарності винних. Проте, ефективність реалізації цих норм на пряму залежить від політичної волі держав, функціональності національних правових систем та рівня залучення громадянського суспільства.

РОЗДІЛ 2

МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ НОРМ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ УЧАСТІ ДІТЕЙ У ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ

2.1. Інституційні механізми запобігання та протидії використанню дітей у війні

Ефективна реалізація міжнародно-правових норм у сфері захисту дітей у збройних конфліктах потребує не лише наявності нормативної бази, а й функціонування дієвих інституційних механізмів, які б забезпечували попередження, виявлення порушень, захист постраждалих дітей, а також притягнення винних до відповідальності. На сьогодні в межах системи Організації Об'єднаних Націй, а також міжнародного кримінального правосуддя сформувалася цілісна архітектура інституцій, що здійснюють координацію зусиль на глобальному рівні.

ООН є основним глобальним актором у сфері забезпечення миру та безпеки, а також гарантування прав людини, включно з правами дитини. Питання захисту дітей у конфліктах стало системним пріоритетом після ухвалення резолюції РБ ООН №1261 (1999), яка визнала використання дітей у війнах загрозою міжнародному миру та безпеці. В подальшому ООН ухвалила низку ключових резолюцій (№1379, №1612, №1882, №1998, №2143, №2427), які:

- 1) визнали шість основних порушень прав дітей у війні (використання дітей у бойових діях, вбивства, сексуальне насильство, напади на школи й лікарні, викрадення, відмова в доступі до гуманітарної допомоги);
- 2) започаткували «Механізм моніторингу та звітності» (MRM), що дозволяє документувати факти порушень;

3) створили щорічний «Список ганьби», до якого включають сторони конфлікту, що вчиняють злочини проти дітей.

Після початку повномасштабної агресії Російської Федерації проти України Організація Об'єднаних Націй розгорнула одну з наймасштабніших гуманітарних операцій останнього часу, спрямовану на захист цивільного населення, зокрема дітей, які стали найбільш уразливою категорією в умовах масового переміщення та руйнування базових сфер життєзабезпечення. Наголошується, що війна спричинила безпрецедентну кризу вимушеного переміщення, позбавивши мільйони людей житла, доступу до освіти, медичної допомоги та засобів існування, що особливо гостро відобразилося на становищі дітей. Авторський наратив підкреслює, що оперативне розгортання агенцій ООН у всіх регіонах України дало змогу забезпечити невідкладну гуманітарну підтримку, у тому числі евакуацію цивільних із зон активних бойових дій спільно з Міжнародним комітетом Червоного Хреста, що має принципове значення для збереження життя і безпеки дітей. Водночас зазначається, що діяльність ООН виходить за межі екстреної допомоги та включає формування основ для післявоєнного відновлення, що є необхідною умовою реалізації права дітей на безпеку, розвиток і гідне життя навіть за умов триваючого збройного конфлікту [14].

ЮНІСЕФ є провідною установою ООН, що здійснює практичну реалізацію захисту дітей, зокрема у зонах бойових дій. Основні напрями її діяльності включають:

- 1) моніторинг та збір інформації про порушення;
- 2) забезпечення демобілізації, реабілітації та реінтеграції дітей-солдатів;
- 3) створення шкільних, соціальних і психологічних програм підтримки;

4) участь у створенні законодавчих рамок на національному рівні;

5) просвітницьку роботу серед місцевого населення щодо неприйнятності участі дітей у війні [13].

У співпраці з урядами та НУО ЮНІСЕФ активно підтримує реалізацію міжнародних стандартів, адаптуючи їх до локального контексту, особливо в країнах Африки, Азії, а також на Близькому Сході.

ЮНОСА (UN Office of the Special Representative for Children and Armed Conflict)

Спеціальний представник Генерального секретаря ООН з питань дітей і збройних конфліктів (ЮНОСА) був запроваджений у 1996 році після ґрунтовної доповіді Граси Машел. Основні завдання цього офісу:

1) забезпечення політичної адвокації щодо дотримання прав дітей у конфліктах;

2) ведення діалогу з урядами, повстанськими угрупованнями, міжнародними структурами;

3) підготовка щорічної доповіді Генеральному секретарю ООН, на основі якої формується перелік порушників;

4) сприяння укладенню «Планів дій» із державами чи збройними угрупованнями для припинення використання дітей.

Роль Спеціального представника Генерального секретаря з питань дітей та збройних конфліктів, який забезпечує політичну адвокацію та веде переговори з воюючими сторонами щодо звільнення дітей із військових угруповань. Через Дитячий фонд Організації Об'єднаних Націй реалізуються програми психосоціальної реабілітації та реінтеграції дітей у цивільне життя, що є критично важливим для подолання наслідків війни. Особливу увагу Організація приділяє правовій відповідальності, сприяючи роботі Міжнародного кримінального суду у розслідуванні злочинів проти дитинства. У

сучасних умовах інституції Організації Об'єднаних Націй активно залучені до протидії злочинним діям, які чинить росія, зокрема в аспектах депортації та примусового переміщення українських дітей. Таким чином, міжнародні інституційні механізми забезпечують не лише правову базу, а й реальну підтримку постраждалим, виступаючи єдиним глобальним майданчиком для координації зусиль держав у захисті найменш захищених верств населення [15].

Завдяки діяльності ЮНОСА були підписані десятки зобов'язань щодо демобілізації дітей у країнах, таких як Південний Судан, ЦАР, Конго, Філіппіни.

Особливе значення в системі захисту дітей має інституційний механізм притягнення до кримінальної відповідальності за вчинення воєнних злочинів, зокрема вербування та використання дітей у збройних конфліктах. Визначальну роль у цьому процесі відіграє Міжнародний кримінальний суд (МКС), створений Римським статутом у 1998 році.

Стаття 8 Римського статуту визнає вербування або використання дітей віком до 15 років у збройних силах або у бойових діях як воєнний злочин, як у міжнародних, так і в неміжнародних конфліктах.

Найбільш показовою справою в практиці МКС стала справа «Прокурор проти Томаса Лубанги» (2012 р.), лідера збройного угруповання в ДР Конго. Лубангу було визнано винним у вербуванні дітей віком до 15 років і їх залученні до бойових дій. Суд визнав доведеним, що у 2002–2003 роках Лубанга систематично організовував і контролював насильницький набір підлітків віком до 15 років та їх активне залучення до бойових дій у регіоні Ітурі, що становить серйозне порушення норм міжнародного гуманітарного та міжнародного кримінального права. Попри заперечення вини з боку обвинуваченого та твердження захисту про фальсифікацію доказів, цей вирок став прецедентним рішенням, яке закріпило принцип невідворотності міжнародної кримінальної відповідальності за злочини проти дітей у

збройних конфліктах і посилило міжнародно-правовий механізм їх захисту. Це стало першим прецедентом, коли винного засудили виключно за злочини проти дітей, що встановило важливий юридичний стандарт і підсилило ефективність механізму міжнародної відповідальності [16].

Іншими справами в МКС, де фігурували порушення щодо дітей, є процеси проти Жермена Катанги, Домініка Онгвена (Уганда), а також нові розслідування щодо конфліктів у Малі, Судані та М'янмі. Значення судових процесів проти Жермена Катанги, Домініка Онгвена та розслідувань у Малі, Судані й М'янмі полягає в утвердженні принципу невідворотності покарання за специфічні злочини проти дитинства, що зміцнює міжнародно-правовий механізм захисту неповнолітніх у збройних конфліктах. Справа Домініка Онгвена стала історичним прецедентом, оскільки вперше в Міжнародному кримінальному суді було детально розглянуто подвійний статус особи як жертви (викраденої в дитинстві) та водночас агресора, що дозволило суду глибше проаналізувати психологічні аспекти вербування та експлуатації дітей. Винесення вироків у подібних справах демонструє дієвість правових норм у боротьбі з незаконним залученням дітей до бойових дій та воєнними злочинами сексуального характеру, а розширення географії розслідувань на такі країни, як Судан та М'янма, підтверджує готовність світової спільноти реагувати на системні порушення прав людини. Крім того, ці процеси створюють необхідну доказову та прецедентну базу для майбутнього притягнення до відповідальності за воєнні злочини, які сьогодні вчиняє росія, зокрема в частині примусового переміщення та депортації дітей.

Отже, функціонування цілісної системи інституційних механізмів, що охоплює політичну адвокацію Спеціального представника Генерального секретаря ООН, гуманітарні та реабілітаційні програми ЮНІСЕФ, а також судову практику

Міжнародного кримінального суду, забезпечує перехід від суто декларативного захисту прав дитини до реальної протидії злочинним діям воюючих сторін. Ключове значення цих інституцій полягає у створенні дієвих інструментів моніторингу (зокрема Механізму звітності та «Списків ганьби») та формуванні судових прецедентів, як-от у справах Томаса Лубанги та Домініка Онгвена, що утверджують принцип невідворотності покарання за вербування неповнолітніх. У сучасних реаліях ця інституційна база є критично важливою не лише для надання екстреної допомоги постраждалим, а й для документування та подальшого розслідування воєнних злочинів, які вчиняє росія, включаючи примусову депортацію та незаконне переміщення українських дітей, що створює необхідне підґрунтя для відновлення правосуддя та захисту майбутніх поколінь.

2.2. Проблеми та перспективи імплементації міжнародно-правових норм у національні правові системи

Попри існування чітко сформованої міжнародно-правової системи заборони залучення дітей до збройних конфліктів, ефективність її реалізації багато в чому залежить від рівня імплементації міжнародних норм у національне законодавство та практику держав. Міжнародне право встановлює загальні стандарти, однак саме держави відповідають за їх впровадження, адаптацію та виконання на своїй території. У цьому контексті важливим є аналіз не лише нормативної бази, а й політичних, інституційних, соціальних бар'єрів, які впливають на процес впровадження норм.

Приклади з країн, які пережили конфлікти (Сьєрра-Леоне, Конго, Афганістан, Україна)

Після закінчення громадянської війни, в якій масово залучалися діти-солдати, країна пройшла крізь важливий етап постконфліктної відбудови. У співпраці з ООН та ЮНІСЕФ була реалізована масштабна програма демобілізації та реінтеграції дітей. Спеціальний суд для Сьєрра-Леоне визнав вербування дітей воєнним злочином і виніс відповідні вироки. На законодавчому рівні було прийнято норми, які забороняють військову службу особам до 18 років, проте труднощі в реінтеграції та соціальному прийнятті колишніх дітей-солдатів зберігаються.

Проблема участі дітей у збройних конфліктах в Конго набула масштабного характеру. Незважаючи на ратифікацію Конвенції ООН про права дитини та Факультативного протоколу, місцеві збройні угруповання продовжували залучати дітей до бойових дій. Після засудження Томаса Лубанги в Міжнародному кримінальному суді, Конго прийняла національну стратегію щодо боротьби з вербуванням дітей, проте недостатність ресурсів, політична нестабільність та низький рівень правосвідомості гальмують ефективне впровадження правових механізмів.

Упродовж десятиліть конфліктів діти в Афганістані залучались як урядовими силами, так і збройними опозиційними угрупованнями. Незважаючи на офіційні зобов'язання перед ООН, включаючи підписання «Плану дій» із припинення вербування дітей, реальне становище дітей у збройних формуваннях залишається складним. Часто має місце приховане використання дітей як інформаторів, кур'єрів або в якості «недержавного» мілітарного ресурсу.

У контексті російсько-українського збройного конфлікту, особливо після 2014 року, постала проблема залучення дітей у воєнізовані формування на окупованих територіях. Зокрема, мають місце випадки вербування підлітків до участі в бойових або допоміжних діях у складі незаконних збройних формувань. Україна, як сторона

Конвенції ООН про права дитини, прийняла низку документів на підтримку реабілітації дітей, постраждалих від конфлікту, проте залишається потреба в системній імplementації норм щодо захисту дітей у бойових зонах, забезпеченні належного моніторингу, та встановленні відповідальності за залучення неповнолітніх у бойові дії на тимчасово окупованих територіях.

Виклики щодо ефективного виконання міжнародних зобов'язань

Відсутність політичної волі – у деяких державах питання залучення дітей до збройних конфліктів не є пріоритетом, або ж саме державні сили є учасниками цього порушення, що унеможлиблює ефективну імplementацію.

Недостатня правова визначеність – в національних законодавствах багатьох країн відсутні чіткі положення щодо кримінальної відповідальності за вербування дітей чи використання їх у бойових діях, що ускладнює судове переслідування винних.

Низька правова спроможність та кадровий потенціал – обмежений доступ до правосуддя, слабкість судової системи та брак фахівців, здатних розглядати такі справи відповідно до міжнародних стандартів.

Соціальна толерантність до залучення дітей – у деяких регіонах залучення дітей до збройних груп може сприйматись як норма або навіть як форма захисту громади, що створює бар'єри для правозахисної роботи.

На нашу думку, для ефективної імplementації міжнародних стандартів необхідно:

Кодифікувати норми міжнародного права у національні кримінальні кодекси з чітким визначенням віку, заборони участі дітей у збройних формуваннях та санкцій за це;

Створити механізми моніторингу та раннього виявлення фактів залучення дітей у бойові дії;

Забезпечити належну міжвідомчу координацію між силовими, освітніми, соціальними структурами щодо профілактики та реабілітації;

Інституціоналізувати реабілітаційні програми для дітей, які постраждали від участі у війні (психологічна допомога, освіта, соціалізація);

Підвищувати обізнаність суспільства через інформаційні кампанії, формування правової культури, освітні програми з прав людини.

Ефективна імплементація міжнародних стандартів захисту прав дитини в умовах збройного конфлікту вимагає комплексного підходу, що базується на глибокій трансформації національної правової та соціальної систем. Ключовим етапом цього процесу є гармонізація вітчизняного законодавства із нормами міжнародного гуманітарного та кримінального права шляхом повної кодифікації положень Римського статуту та Факультативного протоколу до Конвенції про права дитини. Це передбачає не лише імперативне закріплення вікового цензу «18 років» для будь-якої форми залучення до збройних сил, а й чітку детермінацію складів злочинів, що стосуються вербування або експлуатації неповнолітніх, із встановленням суворих санкцій, які б відповідали тяжкості воєнних злочинів. Особливої актуальності це набуває в контексті документування протиправних дій, що вчиняє росія на тимчасово окупованих територіях, де мілітаризація дитинства стає інструментом нівелювання національної ідентичності.

Паралельно з правовою реформою необхідно розбудувати превентивну архітектуру, яка включає створення вискоєфективних механізмів моніторингу та раннього виявлення фактів залучення дітей до бойових дій. Така система має функціонувати на основі міжгалузевого аналізу даних, що дозволяє ідентифікувати групи ризику та вчасно реагувати на спроби втягнення неповнолітніх у мілітарні структури. Успіх цієї діяльності безпосередньо залежить від якості

міжвідомчої координації, де силові відомства, органи освіти та соціального захисту діють у межах єдиного функціонального протоколу. Це дозволяє забезпечити безперервний ланцюжок опіки над дитиною: від моменту її вилучення із зони конфлікту чи збройного формування до повної інтеграції в цивільне середовище.

Важливим вектором державної політики має стати інституціоналізація довгострокових програм реабілітації, що розглядаються не як короткочасна допомога, а як стратегічні інвестиції в людський капітал. Такі програми повинні інтегрувати інтенсивну психологічну корекцію ПТСР, спеціалізовані освітні траєкторії для надолуження втрачених знань та механізми соціального супроводу, спрямовані на подолання стигматизації та успішну ресоціалізацію. Завершальним елементом цієї стратегії є масштабна трансформація суспільної свідомості через стратегічні комунікації та освітні проєкти. Формування високої правової культури та обізнаності щодо прав людини дозволяє створити в суспільстві стійкий імунітет до пропаганди насильства, забезпечуючи надійний захист найвищої цінності — життя та цілісного розвитку дитини.

Отже, аналіз світового досвіду та сучасних викликів свідчить, що ефективність захисту прав дітей у збройних конфліктах безпосередньо залежить від системної імплементації міжнародних стандартів у національні правові системи, що передбачає сувору криміналізацію вербування, створення проактивних механізмів моніторингу та подолання політичних і соціальних бар'єрів. Досвід таких країн, як Сьєрра-Леоне чи Конго, а також сучасна практика протидії деструктивному впливу росії на тимчасово окупованих територіях України, підтверджують необхідність переходу від декларативних намірів до інституціоналізованої міжвідомчої взаємодії, що поєднує правову відповідальність із довгостроковою психосоціальною реабілітацією та трансформацією правосвідомості суспільства.

ВИСНОВКИ

У ході дослідження було комплексно проаналізовано міжнародно-правові стандарти захисту дітей у збройних конфліктах, визначено етапи формування правових механізмів запобігання залученню дітей до бойових дій, а також окреслено інституційні та практичні механізми їх реалізації. Проведене дослідження дозволяє зробити низку узагальнюючих висновків.

Міжнародний підхід до захисту дітей у контексті збройних конфліктів формувався поетапно – від декларативних норм до створення багаторівневої правової системи. Перші кроки були закладені у гуманітарному праві через прийняття Женевських конвенції, а також Додаткових протоколів до них, які вперше визнали потребу в особливому захисті дітей як цивільних осіб. Подальший розвиток концепції відбувався в рамках міжнародного права, зокрема завдяки прийняттю Конвенції ООН про права дитини 1989 року та Факультативного протоколу до неї 2000 року, які зобов'язали держави утримуватись від призову неповнолітніх до збройних сил. Міжнародне кримінальне право завершило цей механізм, передбачивши реальні інструменти відповідальності за вербування дітей – зокрема, через юрисдикцію Міжнародного кримінального суду.

Нормативно-правова база, яка сьогодні існує у сфері запобігання залученню дітей до збройних конфліктів, є досить розвиненою та охоплює як універсальні договори (Женевські конвенції, Конвенція про права дитини), так і резолюції Ради Безпеки ООН, політичні акти спеціалізованих установ (ЮНІСЕФ, МКЧХ). Усі ці документи не лише забороняють використання дітей у війні, але й зобов'язують держави створювати механізми профілактики, захисту, реабілітації та притягнення винних осіб до відповідальності. Категорія «дитина-солдат» отримала чітке міжнародно-правове наповнення: дитина до 18

років не може бути учасником збройних формувань, навіть у добровільній формі. При цьому застосовується принцип гуманного підходу до неповнолітніх, які були втягнуті до конфлікту – з акцентом на їх відновлення, а не покарання.

Інституційний аспект реалізації міжнародних норм базується на діяльності таких організацій, як ООН, ЮНІСЕФ, ЮНОСА, а також Міжнародного кримінального суду. Значущу роль відіграє система моніторингу порушень прав дітей у конфліктах, яка функціонує через Механізм моніторингу і звітності (MRM) та щорічний «Список ганьби». Саме ці інструменти дозволяють фіксувати, оприлюднювати та передавати факти порушень у міжнародні структури. Прецедентна практика МКС, зокрема справа «Прокурор проти Лубанги», стала підтвердженням можливості реального судового переслідування за воєнні злочини, пов'язані з дітьми.

У національному контексті, попри численні міжнародні зобов'язання, реалізація положень міжнародного права стикається з рядом викликів. Аналіз досвіду країн, які пережили конфлікти (Сьєрра-Леоне, ДР Конго, Афганістан, Україна), показав, що політична нестабільність, низький рівень правової культури, обмежений доступ до правосуддя, а також відсутність чітко прописаних механізмів відповідальності значно ускладнюють повноцінне втілення міжнародних стандартів. Водночас приклади укладення планів дій із ЮНІСЕФ, законодавчі зміни, створення реабілітаційних програм для колишніх дітей-солдатів свідчать про позитивні тенденції. Україна, як держава, що перебуває у стані війни, має можливість інтегрувати найкращі міжнародні практики з метою побудови ефективної системи захисту дітей у збройному конфлікті.

Міжнародне право формує надійний каркас захисту дітей від участі у збройних конфліктах, однак ефективність цієї системи значною мірою залежить від дій кожної конкретної держави. Саме тому

основними перспективами є вдосконалення національного законодавства, посилення інституційної спроможності, розбудова ефективної реабілітаційної інфраструктури та зміцнення співпраці з міжнародними структурами задля запобігання одному з найжорстокіших проявів порушення прав дитини - її участі у війні.

Особливої гостроти питання імплементації міжнародних стандартів набуває в умовах повномасштабної агресії росії проти України, де правовий механізм захисту дітей стикається з безпрецедентними викликами, такими як примусова депортація, ідеологічна індоктринація та мілітаризація неповнолітніх на тимчасово окупованих територіях. Сучасний досвід підтверджує, що традиційні інструменти моніторингу часто виявляються недостатніми для протидії гібридним методам залучення дітей до воєнізованих структур під виглядом освітніх чи «патріотичних» програм, що вимагає розробки нових міжнародних протоколів фіксації злочинів проти дитинства.

Основними перспективами вдосконалення міжнародно-правового механізму є перехід від реактивних заходів до стратегії «випереджального захисту», яка передбачає посилення індивідуальної кримінальної відповідальності лідерів держав та командування за політику системної мілітаризації цивільного населення. Для України пріоритетом стає не лише гармонізація національного кримінального законодавства з Римським статутом, а й створення унікальної цифрової системи фіксації порушень для майбутніх міжнародних трибуналів. Інституціоналізація комплексної реабілітації та когнітивної деокупації свідомості дітей, які зазнали тривалого пропагандистського впливу, має стати невід'ємною частиною архітектури національної безпеки.

Таким чином, у контексті російсько-української війни міжнародне право має еволюціонувати в напрямку створення дієвих санкційних механізмів проти держав-агресорів, які використовують дітей як інструмент політичного тиску та демографічного

маніпулювання, забезпечуючи при цьому невідворотність покарання за кожен факт порушення прав дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 08.06.1977р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 11.03.2025)
2. Конвенція про права дитини від 20.11.1989 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 01.03.2025)
3. Римський Статут Міжнародного Кримінального Суду від 17.07.1998 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 21.03.2025)
4. Діти та збройні конфлікти: нормативно-правова баз. URL: <https://warchildhood.org/ua/children-and-armed-conflict-legal-framework/> (дата звернення: 22.03.2025)
5. Чепкова К. О. Правове регулювання спеціального захисту дітей під час збройних конфліктів: міжнародне та національне законодавство. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 7. С. 493–496. URL: http://lsey.org.ua/7_2022/117.pdf (дата звернення: 24.03.2025)
6. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 12.03.2025)
7. Мандзик П. І., Боровик А. В. Окремі аспекти міжнародно-правового механізму протидії залученню дітей до участі у збройних конфліктах. Держава та регіони. Серія: Право. 2023. № 2 (80). С. 273–278. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2023/44.pdf (дата звернення: 07.03.2025)

8. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 01.03.2025)

9. Боровик А. В., Кравченко О. С. Міжнародно-правовий механізм запобігання та протидії залученню дітей до участі у збройних конфліктах. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція. 2025. № 76. С. 69–73. URL: http://law.stateandregions.zp.ua/archive/2_2023/44.pdf (дата звернення: 11.03.2025)

10. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) від 8 червня 1977 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text (дата звернення: 07.03.2025)

11. Факультативний протокол до Конвенції про права дитини щодо участі дітей у збройних конфліктах від 01.01.2000 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_795#Text (дата звернення: 01.03.2025)

12. ЮНІСЕФ Україні. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/what-we-do> (дата звернення: 08.03.2025)

13. Міжнародний Комітет Червоного Хреста. URL: <https://blogs.icrc.org/ua/> (дата звернення: 05.03.2025)

14. Організація Об'єднаних Націй Україна. URL: <https://ukraine.un.org/uk/about/about-the-un> (дата звернення: 08.03.2025)

15. Делегація України висловила подяку Спецпредставниці Генерального секретаря ООН з питань «Діти та збройний конфлікт» та всій спільноті, яка захищає права дітей в умовах збройних конфліктів. URL: <https://un.mfa.gov.ua/news/delegaciya-ukrayini-visloвила-podyaku-specpredstavnici-generalnogo-sekretarya-onn-z-pitan-diti-ta-zbrojniy-konflikt->

[ta-vsij-spilnoti-yaka-zahishchaye-prava-ditej-v-umovah-zbrojnih-konfliktiv](#)

(дата звернення: 02.03.2025)

16. Суд у Гаазі дав екс-лідеру конголезьких повстанців 14 років. Укрінформ. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/1372862-sud_u_gaazi_dav_eks_lideru_kongolezkih_povstantsiv_14_rokiv_1740436.html (дата звернення: 01.03.2025)

17. ТОП-20 воєнних злочинів рашистів під час широкомасштабної агресії проти України. Армія INFORM. URL: <https://armyinform.com.ua/2023/02/21/top-20-voyennyh-zlochyniv-rashystiv-pid-chas-shyrokomasshtabnoyi-agresiyi-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 14.03.2025)

18. Крестовська Н.М. Дитина і зброя: історико-правові аспекти. URL: <https://www.readcube.com/articles/10.31866%2F2616-745x.1.2018.141997> (дата звернення: 14.03.2025)

19. Мануїлова К.В. Міжнародні стандарти захисту прав та свобод дітей підчас збройних конфліктів як найбільш вразливої категорії. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/287/7887/16465-1?inline=1> (дата звернення: 12.03.2025)

20. Міжнародне гуманітарне право. Довідник для журналістів / М.М. Гнатовський, Т.Р. Короткий, Н.В. Хендель. 2-ге вид., доповн. Одеса: Фенікс, 2015. 92 с.

21. Захист прав дітей в умовах війни. Збірник матеріалів круглого столу до 110-річчя Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (м. Вінниця, 17 травня 2022 року). Вінниця, 2022, 90 с. URL: https://ippi.org.ua/sites/default/files/kruglii_stil_17_travnja_2022.pdf (дата звернення: 11.03.2025)

22. Реалізація прав людини у діяльності правоохоронних органів в умовах воєнного стану: матеріали міжкафедрального круглого столу (в

авторській редакції), м. Кривий Ріг, 20 вересня 2024 року. Кривий Ріг: КННІ ДонДУВС, 2024. 150 с. URL: <https://dnuvs.ukr.education/wp-content/uploads/2024/10/zbirnyk-tez.pdf> (дата звернення: 01.03.2025)

23. Національні та міжнародні механізми захисту прав людини : тези доп. Всеукр. круглого столу (м. Харків, 20 квіт. 2016 р.) / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2016. 216 с.

24. Захист прав людини в умовах збройного конфлікту: збірник тез доповідей Науково-практичної конференції (Київ, 15 квітня 2021 р.). Київ: ГО «УКРО», 2021. 98 с.